

KIDS COUNT Indikátor Összefoglaló
A középiskolából való lemorzsolódás csökkentése
[Reducing the High School Dropout Rate]

2005. július

A legutóbbi években a lemorzsolódás jelentősen csökken az Amerikai Egyesült Államokban, 2003-ban 8% volt, ami a 2000-es évhez képest 27%-os csökkenést jelent. [Itt részletesebben ismertetik egyes államok adatait.]¹ A fejlődés ellenére sok tennivaló van még, hiszen több mint 1.1 millió 16-19 éves tinédzser nem járt középiskolába, és nem rendelkezett az iskola elvégzését igazoló okmánnal 2003-ban.²

Legfőképpen pedig több figyelmet kell fordítanunk a nagyvárosainkban élő etnikai kisebbségekhez tartozó diákjainkra: Míg a nem-spanyolajkú fehér tinédzserek között 6%, a fekete/afrikai származású amerikaiak esetében pedig 8% volt a lemorzsolódás, addig az amerikai indián és az alaszakai, valamint a spanyolajkú/latin tinédzserek 11%-a hullott ki az iskolarendszerekből.

Folyamatos erőfeszítésre van szükség a helyzet javítása érdekében, mivel az iskolai végzettségnek még soha nem volt akkora szerepe a megélhetésben, mint manapság. Az elmúlt húsz esztendőben az érettségivel³ nem rendelkezők anyagi helyzete abszolút értékben is romlott, és még jobban leszakadtak azokhoz képest, akik rendelkeznek végzettséggel. Azok a fiatalok, akik később leteszik az Általános Oktatási Vizsgát [General Educational Diploma – GED], valamelyest jobb helyzetben vannak, de az ő jövedelemszerző képességük is meglehetősen limitált.

Az etnikai/faji kisebbségek esetében a helyzet még aggasztóbb. „Középiskolai lemorzsolódási krízisről beszélhetünk, méghozzá olyan mértékben, amit a legtöbb amerikai elképzelni sem

¹ A Kidscount Database-ben könnyen összeállíthatóak az államokra vonatkozó legfrissebb (2007-es) adatok, amelyeket egyéb változók szerint is le lehet kérni. Idősorok is összeállíthatóak 2000-2007-ig.

² Ez utóbbi tulajdonképpen a „dropout”, a lemorzsolódás itt használt definíciója.

³ Az egyszerűség kedvéért „érettségi”-nek fordítom a „high school diploma”-t, bár ez nem felel meg teljesen a magyar rendszerben megszokott központi érettségi vizsgának.

tud. A probléma a nagyvárosi iskolákban koncentrálódik, és a kisebbségi gyerekek ezreit sodorja lefelé, egy elhibázott élet felé.” – fogalmaz a harvardi Emberi Jogi Project „Küzdjünk a Lemorzsolódási Krízis Ellen” programjának vezetője. Orfield szerint az iskolából kihulló fekete afrikaiak fele munkanélküli lesz Chicago-ban és környékén. (Orfield et al, 2004). Más tanulmányok arra mutatnak rá, hogy nő a szakadék az érettségit szerző fehér gyerekek és a többi társadalmi csoport között. A hátrányos helyzetűek közé az etnikai és faji kisebbségek, a fogyatékkal élők és a szegénységben élők tartoznak, valamint azok a diákok, akik nem tudnak elég jól angolul.

További probléma, hogy a hivatalos statisztikák nem veszik számba megfelelően a lemorzsolódókat, valamint sokszor nem is jelentik őket. Éppen ezért a jelenleg kettős kihívás előtt állunk:

1. Csökkenteni kell a lemorzsolódás arányát, különösen a kisebbségi gyerekek körében;
2. Nyomást kell gyakorolni a hatóságokra a megfelelő adatszolgáltatás érdekében: Olyan adatokra van szükségünk, amelyek valós képet festenek a lemorzsolódásról.

Ez az indikátor összegzés öt átfogó stratégiát vázol fel a lemorzsolódás csökkentésének érdekében:

- **Növelni kell a középiskolák megtartó erejét.**
- **Fel kell tárni a lemorzsolódás mélyebb okait.**
- **A legtöbb figyelmet azokra kell irányítani, akiknél a lemorzsolódás veszélye a legnagyobb.**
- **Erősíteni kell az iskolaérettséget.**
- **Erősíteni kell azoknak a felnőtteknek a felkészültségét, akik hatással vannak arra, hogy a tinédzserek folytassák tanulmányaikat.**

1. Növelni kell a középiskolák megtartó erejét

„Könnyű otthagyni az iskolát.” Ez volt az általános konklúziója annak a felmérésnek, amelyet 10.000 diák megkérdezésével végeztek a lemorzsolódást csökkentő programok eredményességéről. „A lemorzsolódó fiatalok elmondták, hogy egy napon egyszerűen csak nem mentek iskolába. Egyesek arról számoltak be, hogy azért hagyták abba az iskolát, mert úgy gondolták, hogy az iskolaigazgató vagy a tanárok ezt akarták. Mások azért, mert kicsúszott az életük irányítása a kezük alól. Bárhogy is történt, igen kevés ellenállást tapasztaltak az őket körülvevő felnőttek részéről.” (Dynarski & Gleason 1999, p1).

- **Meg kell találni azokat az okokat, amelyek hallgatólagosan megengedik vagy bátorítják a diákok lemorzsolódását.** Sok tinédzser számol be arról, hogy a tanáraik vagy a vezetőség buzdította őket arra, hogy hagyják ott az iskolát. Kutatók „kiszorítási” szindrómáról beszélnek azon iskolák esetében, ahol kevés erőfeszítést tesznek a potenciális lemorzsolódók megtartása érdekében. Fontos momentum, hogy sok iskola addig tartja bent a gyerekeket, amíg az éves létszámjelentést megteszik. Miután megkapták az állami támogatást, már nem szankcionálják őket a kihulló gyerekek miatt, és így fellélegezve szabadulnak meg a túlsúfolttság terhétől. (Hispanic Dropout Project, 1998). A központi felmérések⁴ [district and state assesment policies] szintén arra ösztönözhetik az iskolákat, hogy az angol nyelvvel küszködő, a fogyatékkal élő vagy speciális igényű gyerekeiktől megszabaduljanak, mivel ezek alacsonyban teljesítenek ezeken a teszteken.
- **A fiatalok iskolában tartásával kapcsolatos elszámoltatás erősítése.** Az egyik megoldás az lehetne, ha az iskolák vezetőinek teljesítménymérésének részévé tennék a gyerekek megtartását. Ugyanakkor olyan sok tényező járul hozzá egy gyerek lemorzsolódásához, hogy hiba lenne csak a pedagógusokat felelőssé tenni. Ez a Casey alapítvány Új Jövők projectjének tanulsága is: A pedagógusok olykor úgy érzik, hogy kizárólag őket hibáztatják a gyerekek lemorzsolódásáért, „mindenki más pedig hátradőlhet” (AECF, 2001).
- **A diákoknak olyan segítséget kell megajánlani, amelynek ők szükségét érzik annak érdekében, hogy továbbra is iskolába járjanak.** Amikor egy gyerek nem jól teljesít az iskolában, elidegenedett az iskolától érzelmileg és a kihullás szélén áll, akkor neki és a családjának is szüksége van olyan szolgáltatásra, amely segít a személyes és tanulmányi problémákat kezelni. Szociális munka, mentorálás, módosított tanrend mind lehetséges megoldások. Meg kell kérdezni az iskolákat is, hogy mi kellene ahhoz, hogy bent tudják tartani a gyerekeket. Ha pedig ezt a segítséget megkapták, nyomon kell követni az eredményeket.
- **A fiatalok teljes részvételét kell hangsúlyozni.** Korábban azon volt a hangsúly, hogy a gyerekek „problémamentesek” legyenek. Később a jelszó az volt, hogy váljanak „felkészültté”. Ma már tudjuk, hogy ez mind nem elég, és a diákoknak arra van szükségük, hogy *teljes mértékben részt vegyenek* [fully participating] az iskola életében. A helyi közösség igényeinek megfelelő, strukturált időtöltésre van szükség,

⁴ Talán, mint az itthoni „kompetenciateszt”? Ennek is egyre inkább látszanak a visszas hatásai.

ami a curriculum részévé kell váljon. A kutatások azt mutatják, hogy a magas színvonalú szolgáltatásokban résztvevő gyerekek a tanulásra jóval motiváltabbak, megnő a személyes és társadalmi felelősségérzetük és a kockázatos magatartásokat is jobban elkerülik.

- **A diákok életkorának és egyéb tulajdonságainak megfelelően kell kialakítani a lemorzsolódás elleni programokat.** Az alternatív általános és középiskolák, az átrendezett osztálytermek és tanrendek mind kecsegtető eredményeket produkálnak a középiskola befejezésére való motiváció erősítésében. Azonban egyik megoldás sem általánosítható. Úgy tűnik, hogy más módszerek szükségesek a középiskolák, és mások az általános iskola felső tagozata esetében. A legjobban azok a megelőző programok működnek, amelyek egyénre szabottak [individualized].
- **A programokat azokhoz a szilárd tényekhez kell igazítani, amelyek megmutatják, hogy az adott közösségben és az adott iskolában mi az oka a lemorzsolódásnak.** A lemorzsolódásnak számos oka lehet: Gazdasági kényszer, magatartási gondok, gyakori költözködés, tinédzserkori terhesség, alacsony önértékelés, a hiányzások magas száma stb. Ezért nem létezik egyetlen recept a lemorzsolódás csökkentésére. Az okok meghatározására megfelelő kutatásokra és elemzésekre van szükség.
- **Meg kell erősíteni a diákoknál azt a tudatot, hogy az oktatás és a munkavállalás között erős összefüggés van.** Vannak olyan sikeres programok, amelyek az intenzív, egyénre szabott készségfejlesztést foglalkoztatással ötvözik. Az olyan programok, amelyek pályaválasztási tanácsadást, munkatapasztalatot, karrier-építési lehetőségeket, technológiai oktatást is tartalmaztak, sikeresek voltak a közelmúltban.

2. Fel kell tárni a lemorzsolódás mélyebb okait

- **Tudatosítani kell azt a tényt, hogy összefüggés van az iskola elvégzése és a családok és közösségek számára elérhető források elégséges volta között.** Az iskolán túlmutató okai is vannak a lemorzsolódásnak: Az alacsonyjövedelmű családok gyerekeinek háromszor nagyobb az esélyük a lemorzsolódásra, mint a közepes jövedelmű diákoké. A tartós gazdasági nehézséggel küzdő diákok jóval nagyobb arányban hullanak ki az iskolából, mint azok, akik átmenetileg szegények. Az 1988-ban indított longitudinális vizsgálat szerint a magas jövedelmű családok gyerekeinek 90%-a, míg az alacsony jövedelműeknek csupán fele végezte el a középiskolát 2000-re (NCES, 2004).

- **A szegénységgel kapcsolatos társadalmi és érzelmi körülményeken kell javítani.**
A szegény családok kevésbé képesek az egészséges fejlődéshez nélkülözhetetlen élelmiszert és egyéb körülményeket biztosítani gyerekeiknek. Kevésbé valószínű, hogy biztonságos környezetben laknak, hogy jó iskolába járhatnak és megfelelő kikapcsolódási lehetőségeik lehetnének, mint gazdagabb társaiknak. Továbbá kevésbé jutnak hozzá az egészségügyi ellátáshoz is, és a korrepetáláshoz, egyéni fejlesztéshez. De nem csupán a vásárlóerő hiányáról van szó, amikor egy fiatal otthagyja az iskolát. A szegénységgel kapcsolatos családi stressz sokszor megakadályozza, hogy egy gyerek elvégezze a középiskolát. A pénzzel kapcsolatos konfliktusok különösen negatív hatással vannak a fiúk döntéseire. További kutatások szükségesek annak feltárására, hogy az otthoni környezet hogyan befolyásolja az alacsonyjövedelmű családok gyermekeinek tanulmányait.
- **Azokra a gyerekekre kell koncentrálni, akiknél több kockázati tényező fordul elő egyszerre.** A KIDS COUNT összeállított egy Családi Kockázati Indexet, amely alapján az a gyermek számít „magas kockázatúnak”, amelynél a következő tényezőkből legalább három szerepel: 1. A gyermek nem él mindkét szülőjével. 2. A családfő nem fejezte be a középiskolát. 3. A család jövedelme a szegénységi küszöb alatt van. 4. A gyerek szülei alulfoglalkoztatottak. 5. A család segélyben részesül. A gyerekeknek nincs egészségbiztosítása. 2000-ben a 16-19 éves korosztályból a magas kockázatú gyerekek 27%-a lemorzsolódott, míg azok közül, akik nem tartoztak ebbe a kategóriába, 7% morzsolódott le. A leginkább „kiilleszkedett” [disconnected] fiatalok azok, akik korábban nevelőszülőknél/intézményben nevelkedtek, akik ültek fiataikorúak börtönében és azok, akiknek gyermekük született.
- **Megoldást kell találni a költözés és a lemorzsolódás összefüggésének problémájára.** Minden egyes költözéssel csökken a gyerekek esélye arra, hogy elvégezzék a középiskolát. A különösen sokat költöző családoknak speciális segítségre van szükségük az iskola és a helyi közösség részéről.
- **Az aprónak tűnő problémákat meg kell oldani, mielőtt hólabda effektussal komoly krízishez vezetnek.** Az elhagyott szemüveg, amit nem pótolnak, a folyamatos „cikizés”, amelyre nem reagálnak a tanárok, egyetlen tanárral való állandó konfliktus és hasonló gondok olyan események láncolatához vezethetnek, amelyek végül az iskola elhagyását eredményezhetik.

3. A legtöbb figyelmet azokra kell irányítani, akiknél a lemorzsolódás veszélye a legnagyobb.

A lemorzsolódás által leginkább veszélyeztetett csoportok a szinesbőrű fiatalok, és azok a diákok, akik nagyvárosi, nagy létszámú, szegregált iskolába járnak. A fekete és a fehér diákok közötti különbség az utóbbi időben csökkent ugyan, de még mindig jelentős. A spanyolok és a fogyatékkal élők között azonban még mindig különösen magas az iskoláikat abbahagyók száma. De lehet, hogy a helyzet még az eddig ismertnél is rosszabb: Sokan megkérdőjelezzik ugyanis a Nemzeti Oktatási Statisztikai Központ adatait, és azt állítják, hogy az országos lemorzsolódási arány jóval magasabb, mint amit a hivatalos számok mutatnak, különösen a szegény és a kisebbségi diákok körében (Vail, 2004).

- **A spanyolajkú fiatalok iskolában tartására kell az erőket összpontosítani.** Ezek a tanulók ugyanis a fekete társaiknál kétszerte, a fehérekénél pedig háromszorta nagyobb mértékben hagyják félbe tanulmányaikat. A Spanyolajkúak Lemorzsolódása Elleni Project tanulságai többek közül kiemelkedik, hogy az állami iskolákat megfelelően el kell látni forrásokkal annak érdekében, hogy megfelelő fizikai körülményeket teremtsenek, a tanrendjüket, a tanítási és ellenőrzési módszereiket fejleszteni tudják. Másrészt meg kell változtatni, vagy abba kell hagyni azokat a működésmódokat [policies], amelyek hallgatólagosan hozzájárulnak, sőt, olykor elősegítik, hogy a spanyolajkú fiatalok elhagyják az iskolát. Az iskolák működésmódját standardizálni kell mind a fizikai körülmények, mind a tanár-diák arány, mind a diákok fejlődési lehetőségei szempontjából.

- **A szegénynegyedekben lakó diákoknak külön ösztönzőket kell nyújtani.** Az ilyen környékeken az oktatási reformok nem elégségesek: Össze kell őket kötni a társadalmi tőke és a gazdaság fejlesztésével. A helyi közösség szintjén kell a tanulási és munkahelyi sikereket bátorítani.

- **A fogyatékkal élő és speciális igényekkel rendelkező diákok középiskolából való kizorolását külön erőfeszítésekkel kell megakadályozni.** Jelenleg minden harmadik fogyatékos gyerek érettségi nélkül hagyja el a középiskolát. Az eddig érvényes speciális oktatási programokat felül kell vizsgálni. Ezen kívül elképzelhető, hogy egy speciális érettségi rendszert kell kidolgozni a különleges igényű tanulóknak. Ügyelni kell azonban arra, hogy az ilyen szabályok bevezetése ne ássa alá a középiskolai diploma érvényességét. Az *ad hoc* megoldások gyengítik a rendszer átláthatóságát és megbízhatóságát. Kutatás szükséges annak megállapítására, hogy a különböző államok

gyakorlatai hogyan befolyásolják a fogyatékkal élők hosszú távú tanulási és foglalkoztatási kilátásait.

4. Erősíteni kell az iskolaérettséget.

A legújabb kutatások szerint már jóval a középiskola előtt el kell kezdeni a lemorzsolódás megelőzését.

- A koragyermekkorban a legfontosabb, hogy a családok hozzájussanak a gazdasági forrásokhoz és a megfelelő szolgáltatásokhoz. A szegénység és az iskolai teljesítmény összefüggnek. Ugyanakkor a koragyermekkorban megélt szegénység sokkal rombolóbb hatású, mint ha a gyermek később kerül ilyen helyzetben. Az otthoni környezet tanulásbaráttá alakítása a hosszú távú siker titka.

- Különösen fontos az egészségügyi, azon belül a terhesgondozási szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása. Az anyák egészségi állapota és a terhesgondozás igénybevétele a gyermekek születési súlyát nagyban meghatározza. Az alacsony születési súly pedig megnöveli az iskolai lemorzsolódás kockázatát. Ezt az azonos háztartásban élő testvérek iskolai teljesítményét összehasonlító kutatásokból tudjuk (Conley & Bennett, 2000).

- A magas színvonalú korai fejlesztő programokat elérhetővé kell tenni mindenki számára. A Chicago-i Gyermekek-Szülő Központ 1980-ban kezdett vizsgálata bebizonyította, hogy azok a gyermekek, akik ilyen programban részt vettek, sikeresebbek bizonyultak a későbbi tanulmányaik során. (Reynolds et al 2001).

5. Erősíteni kell azoknak a felnőtteknek a felkészültségét, akik hatással vannak arra, hogy a tinédzserek folytassák tanulmányaikat.

Vannak olyan fiatalok, akik a nagyon nehéz körülmények ellenére jól teljesítenek és sikeresek a tanulmányaikban. Ellenálló képességüket (rezilienciájukat) vizsgálva a kutatók azt találták, hogy a legfontosabb szempont, hogy a gyermek életében legyen legalább egy olyan személy, akihez intenzív és pozitív érzelmi kapcsolat fűzi. Természetesen a szülők játsszák itt a kulcsszerepet. Ugyanakkor nagyon fontos lehet egy tanár vagy más felnőttek segítségével is, akik mentorként, formális vagy informális segítőként képviselhetik a gyerek érdekeit az iskolai konfliktusokban, biztathatják képességeinek kibontakoztatásában, és támaszt nyújthatnak neki a nehéz időszakokban.

- **A szülőknek szóló tanácsadást ki kell terjeszteni a serdülők nevelésével kapcsolatos kérdésekre is.** Számos tanulmány megerősíti, milyen fontos a szülők és a gyermekek közötti erős érzelmi kötődés az iskolai teljesítmény szempontjából.

Ugyanakkor viszonylag kevés figyelmet szenteltek a serdülők és szülei kapcsolatának. A tanácsadás segíthet a konfliktusok feloldásában, a lemorzsolódás megelőzésében. A tanácsadó központoknak ugyanakkor képzésre, értékelésre stb. van szükségük ahhoz, hogy jól elláthassák a jövőben ezt a feladatot.

- **Együtt kell működni az iskolákkal annak érdekében, hogy olyan tanárokat toborozzanak és készítsenek fel, akik motiváltak és képesek a korábban sikertelen diákok oktatására.** A korábbi lemorzsolódási programok értékelése azt mutatta, hogy azok sikere nem annyira a tanterv (curriculum) megválasztásán, mint inkább a tanárválasztáson múlott (Dynarski & Gleason, 1999). Ugyanakkor éppen a szegény környékek iskoláiban van kevesebb tanár, és akik itt tanítanak, többnyire kevésbé képzettek a saját szaktárgyaikban. További probléma, hogy ezekben az iskolákban a tanárok többnyire egy pár év után elhagyják az iskolát. Nagyon kevés iskolai körzet próbált ezen a problémán segíteni.
- **Folyamatos képzésben kell részesíteni azokat a tanárokat, akik veszélyeztetett gyerekekkel dolgoznak.** A sikeres lemorzsolódást kezelő programok egyik kulcsa a tanárok erős és folyamatos elkötelezettsége, valamint az erős iskolavezetés. Ahhoz, hogy ez a helyzet létrejöjjön, az itt dolgozóknak folyamatos támogatásra van szükségük.
- **Be kell vonnia a tanárokat és a szülőket a lemorzsolódást megelőző programok tervezésébe.** Az iskolák sokszor úgy vannak kialakítva, hogy nem találkoznak a tinédzserek igényeivel. A programok gyakori hibája, hogy a lemorzsolódás csökkentésére kiírt pályázatokat mások írják, mint akiknek végre kell azokat hajtani. A változásokat kezdeményezők lelkesedése nem mindig ragad át a tanárokra és az iskolavezetésre. Ez utóbbiakat ugyanis kellemetlenül érinthetnek az átszervezések, változások.

Számos program fut jelenleg is. Ezek különböző stratégiákat alkalmaznak: a kisebb iskolákat, a szociális esetmunkát, támogató szolgálatokat, az iskolai részvétel ellenőrzését, a tanterv megváltoztatását, a kulturális sokszínűséget figyelembe vevő szülőknek nyújtott szolgáltatásokat, az általános és a középiskolák egymáshoz való közelítését stb. Egyes államok kiterjesztették az iskolakötelezettséget 16 és 17 éves korig. Ezek nagyon fontos erőfeszítések, de ennél sokkal többre van szükség. Több évtizedes kutatási tapasztalat mutatja, hogy a lemorzsolódás érdekében a középiskolai gyakorlatok megváltoztatása szükséges, de nem elégséges feltétele a sikernek.

